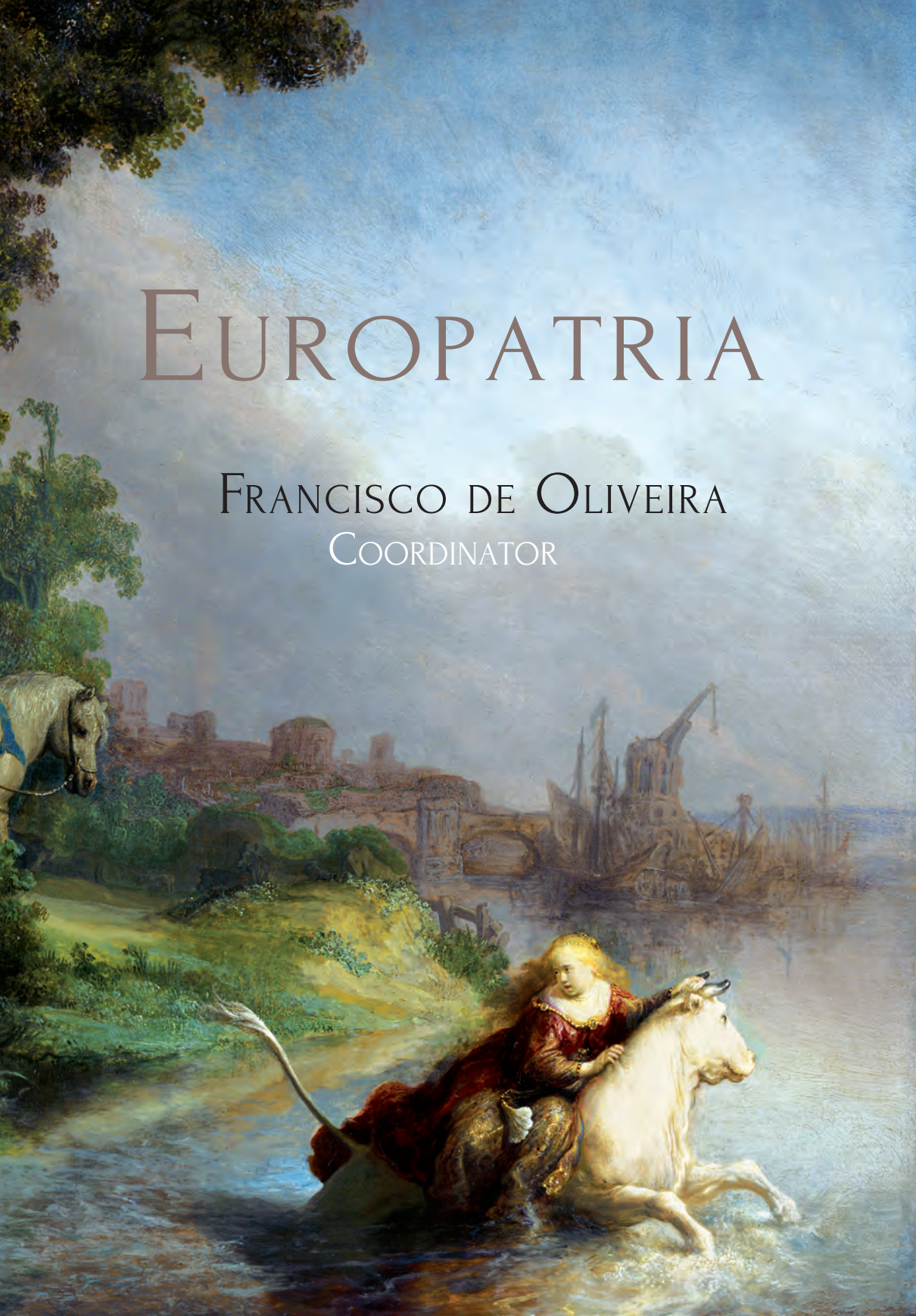

EUROPATRIA

FRANCISCO DE OLIVEIRA
COORDINATOR

Gabriela Cretia
Université de Bucaresti
Email: gabrielacretia@yahoo.com

ROMANIA

PATRIAE HISTORIA LATINIS DOCUMENTIS RESTITUTA

Avant - Propos

La première partie (*Dacia antiquis temporibus*) de ce recueil essaie de retracer en raccourci le cadre géographique de la région, l'histoire de la colonisation romaine, ainsi que la vie quotidienne, les mœurs, les croyances et la langue des Daces, en offrant aux lecteurs les informations éparpillées dans les œuvres d'auteurs latins bien connus.

Le seul écrivain moderne utilisé, que nous avons choisi à cause de la consistance et de la brièveté de ses exposés, est *Johann Christian von Engel* (1770-1814), historiographe autrichien, préoccupé tant par l'histoire de l'Empire autrichien-hongrois que par celle des pays limitrophes. Pour les provinces roumaines, voir ses *Historia Moldaviae* et *Historia Valachiae* (1804) et, pour l'antiquité, sa *Commentatio de expeditionibus Traiani ad Danubium* (1794), dont nous offrons des extraits.

La seconde partie (*Tres Provinciae - Valachia, Moldavia, Transsilvania - recentioribus saeculis*) présente certains aspects de l'histoire tourmentée des trois provinces qui constituent l'actuelle Roumanie, ainsi que des détails d'organisation sociale et de mentalités de leurs habitants, au 16^{-ème}, 17^{-ème} et 18^{-ème} siècles.

Michel le Brave (1557-1601) a été prince („Voivoda”), d'abord, de Valachie, ensuite de toutes les trois provinces, réunies pour la première fois sous un sceptre unique. Parce qu'il a repoussé maintes fois les attaques ottomanes, le folklore balkanique en a fait un héros libérateur de la chrétienté.

Guerrier acharné, mais aussi habile diplomate, il a essayé de tirer profit des conjonctures politiques, comme le prouve sa correspondance avec son allié, l'empereur Rodolphe II, et avec le pape Clément VIII, où nous avons puisé.

Dimitrie Cantemir (1673-1723), otage, dans sa jeunesse, à Constantinople, a été prince de Moldavie, puis, réfugié en Russie, devint conseiller de Pierre le Grand pour les relations russo-turques. Mais il fut aussi, tout comme Lorenzo de' Medici auquel on l'a souvent comparé, un érudit encyclopédique, connecté à tous les grands courants d'idées européens (philosophie, sciences de la nature, géographie, histoire, ethnographie) et célèbre en Occident surtout grâce à son *Histoire de l'Empire Ottoman*. En 1714, il a été nommé membre de l'Académie de Berlin. Sa *Descriptio Moldaviae* est un document d'extrême intérêt sur la géographie, la vie politique, religieuse et culturelle de la Moldavie, écrit avec une lucidité et un esprit critique remarquables.

Au 18 -ème siècle, la Transsilvanie (appelée aussi Ardeal) faisait partie de l'Empire autrichien-hongrois et les roumains, quoique majoritaires, y étaient considérés comme une population de rang inférieur. En conséquence, une pléiade de savants, ecclésiastiques pour la plupart, ont initié un ample mouvement („Școala Ardeleană” = „l'Ecole d'Ardeal”) destiné à revendiquer des droits égaux et la légitimité du peuple roumain, par les arguments de sa latinité et de sa continuité d'habitation. Une série de livres prouvant ces qualités ont donc paru, dont les *Elementa linguae Daco-Romanae* de Samuel Micu-Klein (1745-1804) et Gheorghe Șincai (1754-1816).

Le choix de ces textes illustratifs a été dicté par des raisons documentaires (*docēre*), mais aussi des raisons d'émotion (*movēre*) et d'amusement (*delectare*). Nous avons offert, par exemple, des détails de „la petite histoire”, comme des documents épigraphique concernant la transmutation, par l'Empire romain, de ses sujets, ou la vente d'esclaves - enfants pour l'exploitation des mines aurifères de Dacie, ou les étranges punitions

infligées par les Daces à leurs concitoyens vaincus. Ou encore l'essai d'assassiner Trajan au cours de son expédition finalement victorieuse.

Comme la religion, jadis et aujourd'hui, est l'un des pilons principaux de la mentalité de notre peuple, nous avons essayé de connecter la très ancienne et très profonde christianisation à la croyance des Daces à l'immortalité.

Pour les temps modernes, nous avons considéré intéressants les documents politiques qui démontrent les liaisons des princes autochtones avec les cours européennes, ainsi que certaines particularités rituelles archaïques (gestes nuptiaux et funéraires, danses magiques à transmission secrète etc.) en vigueur aujourd'hui encore; pour finir, quelques fragments de langue roumaine, face-à-face à leurs étymons latins.

Nous espérons donc que chaque lecteur pourra puiser, à son gré, un supplément d'information ou une occasion de s'amuser.

1. Dacia antiquis temporibus

1.1. Locus et condiciones

1.1.1. *Terra aspera, terribile frigus*

*Sic stat iners Scythicas adstringens Bosporos undas,
cum glacie retinente fretum non impulit Hister,
immensumque gelu tegitur mare; comprimit unda,
deprendit quascumque rates, nec pervia velis
aequora frangit eques, fluctuque latentis sonantem
orbita migrantis scindit Maeotida Bessi.*

(Lucanus, *Pharsalia*, 5. 436-441)

*Si quis adhuc istic meminit Nasonis adempti
Et superest sine me nomen in Vrbe meum,*

*Subpositum stellis nunquam tangentibus aequor
 Me sciat in media uiuere barbaria.
 Sauromatae cingunt, fera gens, Bessique Getaeque,
 Quam non ingenio nomina digna meo!
 Dum tamen aura tepet, medio defendimur Histro:
 Ille suis liquidis bella repellit aquis.
 At cum tristis hiems squalentia protulit ora,
 Terraque marmoreo est candida facta gelu,
 Dum parat et Boreas et nix habitare sub Arcto,
 Tum patet has gentes axe tremente premi.
 Nix iacet, et iactam ne sol pluuiiaeque resoluant,
 Indurat Boreas perpetuamque facit.
 Ergo ubi deliuit nondum prior, altera uenit
 Et solet in multis bima manere locis;
 Tantaque commoti uis est Aquilonis ut altas
 Aequet humo turres tectaque rapta ferat.
 Pellibus et sutis arcent mala frigora braxis,
 Oraque de toto corpore sola patent.
 Saepe sonant moti glacie pendente capilli,
 Et nitet inducto candida barba gelu;
 Nudaque consistunt formam seruantia testae
 Vina, nec hausta meri, sed data frustra bibunt.*

(Ovidius, *Tristia*, 3. 10. 1-24)

1.1.2. *Bellum perpetuum, pax rara.*

Poeta ipse gladio cingitur

*Turbata per eosdem dies Germania, et socordia ducum ... me-
 morabimus. Mota et Dacorum gens numquam fida, tunc sine metu,
 abducto e Moesia exercitu. Sed prima rerum quieti speculabantur: ubi
 flagrare Italiam bello, cuncta in vicem hostilia accepere, expugnatis*

cohortium alarumque hibernis utraque Danuvii ripa potiebantur. Iamque castra legionum excindere parabant, ni Mucianus sextam legionem opposuisset, Cremonensis victoriae gnarus, ac ne externa moles utrimque ingrueret, si Dacus Germanusque diversi inrupissent. Adfuit, ut saepe alias, fortuna populi Romani, quae Mucianum viresque Orientis illuc tulit, et quod Cremonae interim transegimus. Fonteius Agrippa ex Asia (pro consule eam provinciam annuo imperio tenuerat) Moesiae praepositus est, additis copiis e Vitelliano exercitu, quem spargi per provincias et externo bello inligari pars consilii pacisque erat.

(Tacitus, *Hist.* 3. 46)

*Aspera militiae iuuenis certamina fugi,
Nec nisi lusura nouimus arma manu;
Nunc senior gladioque latus scutoque sinistram,
Canitiem galeae subicioque meam.
Nam dedit e specula custos ubi signa tumultus
Induimus trepida protinus arma manu.
Hostis habens arcus inbutaque tela uenenis
Saeuus anbelanti moenia lustrat equo;
Vtque rapax pecudem quae se non textit ouili
Per sata, per siluas fertque trahitque lupus,
Sic, si quem nondum portarum saepe receptum
Barbarus in campis repperit hostis, habet:
Aut sequitur captus coniectaque uincula collo
Accipit aut telo uirus habente perit.*

(Ovidius, *Tristia*, 4. 1. 71-84)

*Turba Tomitanae quae sit regionis et inter
Quos habitem mores discere cura tibi est?
Mixta sit haec quamuis inter Graecosque Getasque,
A male pacatis plus trahit ora Getis;*

*Sarmaticae maior Geticaeque frequentia gentis
Per medias in equis itque reditque uias.
In quibus est nemo qui non coryton et arcum
Telaque uipereo lurida felle gerat.
Vox fera, trux uultus, uerissima Martis imago,
Non coma, non ulla barba resecta manu,
Dextera non segnis fixo dare uulnera cultro,
Quem iunctum lateri barbarus omnis habet.*

(Ovidius, *Tristia*, 5. 7. 9-20)

1.1.3. Ad Euxini litora

*Miser exsul poeta, solus et aeger, loci linguae inscius

Haec mea si casu miraris epistula quare
Alterius digitis scripta sit, aeger eram,
Aeger in extremis ignoti partibus orbis
Incertusque meae paene salutis eram.
Quem mihi nunc animum dira regione iacenti
Inter Sauromatas esse Getasque putes?
Nec caelum patior nec aquis adsueuimus istis,
Terraque nescio quo non placet ipsa modo.
Non domus apta satis, non hic cibus utilis aegro,
Nullus Apollinea qui leuet arte malum,
Non qui soletur, non qui labentia tarde
Tempora narrando fallat, amicus adest.
Lassus in extremis iaceo populisque locisque,
Et subit adfecto nunc mihi, quicquid abest.*

(Ovidius, *Tristia*, 3. 3. 1-14)

1.2. Daciae historia

1.2.1. *Primum Traiani adversus Dacos bellum*

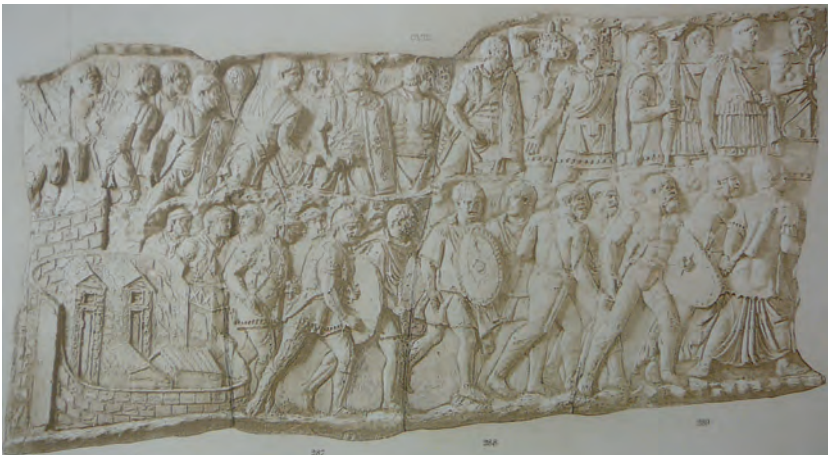
Ex omnibus gentibus Danubii accolis, Trajano ibidem praesente, Daci insolentissime se gesserant; aerarium Romanum exacta annua a Domitiano stipulata pecunia exhauriebant, copias augebant, animos in dies magis magisque efferebant. Hos igitur ante omnes bello adgrediendos, superbiamque eorum frangendam esse, Trajanus apud se constituit. Anno igitur u.c. 853 post natalem suum mensem, hoc est Septembrem (quo Plinius in consulem suffectus est), Roma cum exercitu movit.

Audito ejus profectionis rumore Decebalus exhorruit; probe enim noverat, se prius non Romanos, sed Domitianum vicisse; nunc autem sibi bellum fore cum populo Romano et Trajano Imperatore, qui justitia, fortitudine, morumque integritate excelleret, et quem ab illo adhuc tempore, quo Germaniae praefuit, reverebatur.

Hiemem in Mysia transegisse Trajanum probabile est, excubante ad Danubium milite Romano. Adveniente autem vere 854, exercitum navibus

transmisit in Dacos ultra Danubium, persolutisque in hostili solo rebus divinis et haruspicibus consultis, in hostium regionem penetravit, silvis ubique caesis et castris contra inpraevisos hostium insultus munitis. Cum non longe abesset a Tapis, ubi barbari castra posuerant, fungus ingens ad eum adlatus est, in quo scriptum erat literis latinis: Burros sociosque omnes Trajanum hortari, ut domum reverteretur et pacem coleret. Ast Trajanus non attentis his sociorum monitis, pugnam cum Dacis conseruit, et capita hostium demessa in fronte castrorum palis infigi curavit. Accepta clade concussus haud tamen fractus Decebalus legatos quidem pro pace petenda misit, sed comatos, hoc est ordinis inferioris, quasi in contentum Trajani. Spretis itaque et reiectis illorum petitis persequitur Dacos, inque flumen agit, et equitatus quoque Romanus cum equitibus Dacis atque Sarmaticis praelia miscet, quorum posteriores toto corpore squammata lorica tecti sunt. Adest itaque altera Dacorum comatorum legatio, ast amplior numero, et uxoribus atque liberis pacem flendo rogantibus stipata. Sed neque hac audita, nova committuntur praelia, ex quibus utraque pars captivos abduxit. Dacos quidem captivos Romani inclusos tenebant; Romanos vero mulierculae Dacicae crudeliter tractabant, facibus eos in capite et humeris urendo. His ita gestis bruma silentium armis imposuit.

(Johann Christian von Engel, *Commentatio de expeditionibus Traiani ad Danubium*, II, 1, 2, Vindobonae, 1794)

1.2.2. *Alterum Traiani adversus Dacos bellum*

Decebalus

Decebali mors

Cum Trajanus rursus ad littus Danubii principio anni 857 venisset, occurrerunt ei Jazyges aliaeque gentes vicinae, a Decebalo bello pressae, expansis eum manibus excipientes, et deficientes etiam a Decebalo Daci. Transeundus iterum fuit Danubius ponte scaphis injecto, aut navibus; ast animadvertit providus Imperator, hostes in oppositam Istri ripam copias traducere, ut Romanos a tergo aggrederentur, pontem ligneum et naves cremarent, sicque recessum Romanorum impedirent. Metuebat quoque, ne Danubio frigore conglaciato, Romani, qui trans flumen essent, impune a hostibus vexarentur,

quandoquidem ex Mysia auxilia eisdem transmitti non possent. Maluit autem bellum hoc securius, quam celerius gerere, ac de ponte lapideo struendo cogitavit. Tantam itaque exercitus partem in Dacicum fluvii littus transire iussit, quanta sufficeret ad defendendum locum, ubi pons aedificandus erat; hunc in finem ad arcendos hostium impetus, castella cum turribus et fossis celeri opere structa sunt. Apollodoro Damasceno peritissimo architecto cura faciendi pontis demandata est; ipse Trajanus in Mysia durante opere substitit, ibique, cum et antea semper facilis esset accessu, tum vero id temporis propter belli necessitates cupienti cuivis adeundi et colloquendi potestatem fecit. Ejus enim erat indolis, ut propter rei militaris studium cetera non negligeret, sed multis in locis et saepe jus pro tribunali diceret.

(Engel, *id.*, II, 1, 3)

Decebalus, cum itaque armis rem male gereret, fraude et insidiis Trajanum e medio tollere statuit; parum autem abfuit, quin haec consilia optatum sortirentur effectum. Misit enim transfugas in Mysiam necem Trajani, qui, ut diximus, facilis accessu fuit, tentaturos; erravit tamen in eo, quod plures miserit, sicque consilium hoc tanto difficillius celatu reddiderit. Unus quippe illorum, quum suspicionem movisset, captus, vi tormentorum omnes insidias patefacere coactus est.

(Engel, *id.*, *ibid.*)

Momenta alterius belli Columnā Traianā picta

Progreditur exercitus, barbarorum auxiliis accitis, non uno agmine (80-82). Parant Romani intra munitiones commeatus (83). At hostes in castello suo trepidant (84); committitur pugna; pugnant barbari e locis editis et ex castellis (85-89); munitur locus a Romanis (90). Fit unus e barbaris Trajano supplex (91). Ab ipsis Dacis de salute sua desperantibus incenditur oppidum, alii venenum sumunt, alii se dedunt (92-95). Iterum alloquitur milites Trajanus, muniuntur loca; legati admissi (96-99) ut tamen re infecta eos dimissos esse putes; nam traiciunt Romani fluvium; Romani in munitione oppugnantur, barbari re infecta discedunt (100-102). Allocutio militum; laudantur milites; apportatur praeda, gaza Deceballi, quod suspicari licet (103); barbarus ipse sibi mortem consciscit una cum amicis (104); multi e barbaris se dedunt (105); parte alia equites Romani fugant equites Dacos (106, 107, 108); Deceballi caput recisus ostenditur (109); Barbari in montibus et castellis expugnati et capti; Aurora appicta (111) declarat victoriam sub ortum diei reportatam. Castella incensa, barbari seu sponte alia terras petentes, seu cum coniugibus, liberis et armentis alio migrare iussi (113-114).

(C. G. Heyne, consilarii regis M. Britanniae aulici et prof. Goetting, *Epistula ad Jo. Chr. Engel missa et Columnam Trajanam illustrans*)

1.2.3. *Dacia, Provincia Romana a Traiano constituta, ab Aureliano amissa*

Successit ei Ulpus Traianus [...]. Daciam, Decibalo victo, subegit, provincia trans Danubios facta in his agris, quos nunc Taifali ... habent; ea provincia decies centena millia passuum in circuitu tenet.

(Eutropius, *Breviarium ab urbe condita*, 8. 2. 1-2)

Defuncto Traiano, Aelius Hadrianus creatus est princeps ... et de Assyria ... revocavit exercitus Idem de Dacia facere conatum amici deterruerunt, ne multi cives Romani barbaris traderentur, propterea quod Traianus, victa Dacia, ex toto orbe Romano infinitas eo copias hominum transtulerat ad agros et urbes colendas; Dacia enim diuturno bello Decibali viris fuerat exhausta.

(Eutropius, *id.*, 8. 6. 1)

... Dacos autem post haec iam sub imperio suo Traianus, Decebalo eorum rege devicto, in terras ultra Danubium, quae habent mille milia spatia, in provinciam redegit. Sed Gallienus eos dum regnaret amisit Aurelianusque imperator, evocatis exinde legionibus, in Mysia conlocavit ibique aliquam partem Daciam mediterraneam Daciamque ripensem constituit et Dardaniam iunxit.

(Iordanes, *Romana*, 217)

1.3. *Dacica vita.*

1.3.1. *Dacorum mores*

Mulierum castitas

*Illic matre carentibus
privignis mulier temperat innocens*

*nec dotata regit virum
coniux nec nitido fudit adultero;*

*dos est magna parentium
virtus et metuens alterius viri
certo foedere castitas
et peccare nefas aut pretium est mori.*

(Horatius, Carmina, 3. 24. 17-24)

Simplex vita, tamen non infelix

Omnes considera gentes in quibus Romana pax desinit, Germanos dico et quicquid circa Histrum vagarum gentium occursat: perpetua illos hiems, triste caelum premit, maligne solum sterile sustentat; imbrem culmo aut fronde defendunt, super durata glacie stagna persultant, in alimentum feras captant. Miseri tibi videntur? Nihil miserum est quod in naturam consuetudo perduxit; paulatim enim voluptati sunt quae necessitate coeperunt. Nulla illis domicilia nullaeque sedes sunt, nisi quas lassitudo in diem posuit; vilis et hic quaerendus manu victus, horrenda iniquitas caeli, intacta corpora: hoc quod tibi calamitas videtur, tot gentium vita est.

(Seneca, De Providentia, 4. 14)

Segnitiae ultio

Daci quoque suboles Getarum sunt, qui, cum, Orole rege, adversus Bastarnas male pugnassent, ad ultionem segnitiae, capturi somnum capita loco pedum ponere iussu regis cogebantur ministeriaque uxoribus, quae ipsis ante fieri solebant, facere. Neque haec ante mutata sunt quam ignominiam bello acceptam virtute delerent.

(Trogius Pompeius, M. Iuniani Iustini Epitoma
historiarum Philippicarum Pompei Trogi, 32. 3. 16)

Immortalitas. Feminae. Semina inebriantia

2.18. *Vna gens Thraces habitant, aliis aliisque praediti et nominibus, et moribus. Quidam feri sunt et paratissimi ad mortem, Getae utique. Id varia opinio perficit; alii redituras putant animas obeuntium, alii etsi non redeant, non exstingui tamen, sed ad beatiora transire, alii emori quidem, sed id melius esse quam vivere. Itaque lugentur apud quosdam puerperia natiqque deflentur, funera contra festa sunt, et veluti sacra cantu lusuque celebrantur.*

2.19. *Ne feminis quidem segnis animus est. Super mortuorum virorum corpora interfici simulque sepeliri votum eximium habent, et quia plures simul singulis nuptae sunt, cuius id sit decus apud iudicatuos magno certamine adfectant. Moribus datur estque maxime laetum, cum in hoc contenditur vincere.* 2.20. *Maerent aliae vocibus, et cum acerbissimis planctibus efferunt. At quibus consolari eas animus est, arma opesque ad rogos deferunt, paratique, ut dictitant, cum fato iacentis, si detur in manus, vel pacisci vel discernere [...] Nupturae virgines non a parentibus viris traduntur, sed publice aut locantur ducendae aut veneunt. Vtrum fiat ex specie et moribus causa est. Probae formosaeque in pretio sunt, ceteras qui habeant mercede quaeruntur. Vini usus quibusdam ignotus est: epulantibus tamen, ubi super ignes quos circumsident quaedam semina ingesta sunt, similis ebrietati hilaritas ex nidore contingit.*

(Pomponius Mela, *De Chorographia*, 2. 18-19 and 21)

Exemplum: canes et lupus

Scorylo, dux Dacorum, cum sciret dissociatum armis civilibus populum Romanum neque tamen sibi temptandum arbitraretur, quia externo bello posset concordia inter cives coalescere, duos canes in conspectu popularium commisit iisque acerrime inter se pugnantibus lupum ostendit, quem protinus canes omissa inter se ira adgressi sunt: quo exemplo prohibuit barbaros ab impetu Romanis profuturo.

(Frontinus, *Stratagema*, 1. 10. 4)

1.3.2. *Dacorum arma*

Inter reliqua arma arcui maxime fidebant; nam celeri equo insidentes, sagittas longe volantes singulari arte jaculabantur, unde etiam a Thucydide hippotoxótai appellantur, quasi ex equis sagittarii. Tela sua aut vipereo felle, seu cruore, aut belenio cuspidibus sagittarum circumsperso mortifera ac lurida reddebant. Neque etiam deerat culter, quem lateri vinctum quilibet eorum habuit haud absimilem falci (hárpe), quod quidem gladii genus incurvum Thracum inventio fuit nec dextera segnis erat ad infligenda vulnera.

(Engel, *id.*, I, 8, b)

*Hostis habens arcus imbutaque tela venenis
Saevus anhelanti moenia lustrat equo.*

(Ovidius, *Tristia*, 4. 1. 77-78)

1.3.3. *Vestitus et habitus*

Dacorum vestitus et habitus

Vestitus eorum, postquam relicta Haemi vicinia, ad septentrionale Danubii littus sese transtulissent, a Scytharum habitu haud abhorrebat. Braccis quidem et pellibus ita sese brumali tempore involuebant, ut de corpore sola paterent ora. Nec barbam nec comam resecare, multo minus cincinnis ornare curabant. Vox eis fera, trux vultus, uno verbo verissima Martis erant imago. Quo genere vestium tempore aestatis usi sint, haud liquet. Si Plinio fidem habeamus, Mares apud Sarmatas et (Dacos hoc est) Getas corpora sua, more Thracibus recepto inscribebant; unde fiebat, ut si Geta ex alia quoque gente uxorem duceret, ad quartam usque generationem quaedam originis Geticae notae in corpore propagarentur.

(Engel, *id.*, I, 8, c)

Daci, quales in columna, nummis etc. adparent

Caligis utebantur laxioribus, usque ad talos demissis, ut parum a braccis differrent, et calceis integros pedes tegentibus; tunica ad genua usque protensa, circa ventrem ligata; chlamyde pellicea, laxa, per fibulam aut nodum in sinistro humero corporis adplicata.

Feminae induebantur tunica manicata, sinuosa, ad talos usque defluente, in medio corpore cingulo adstricta; caput linteo pro lubitu circumvoluto, quod vitta ligabatur, et versus humeros vel dorsum pendebat, tectum fuit.

Negari quidem non potest, aliquam similitudinem inter habitum hunc Dacorum et hodiernorum Valachorum intercedere, qua observata nonnulli originem Valachorum Dacicam firmare conati sunt.

(Engel, *id.*, III, 1, 2)

1.3.4. Dacorum victus

*Campestres melius Scythae,
quorum plaustra vagas rite trabunt domos,
vivunt et rigidi Getae
immetata quibus iugera liberas*

*fruges et Cererem ferunt
nec cultura placet longior annua
defunctumque laboribus
aequali recreat sorte vicarius.*

(Horatius, *Carmina*, 3. 24. 9-16)

Fortes, asperi, propter frigidam regionem.

(Pseudacronis scholia in Horatium vetustiora. *Rigidi Getae*)

Quod ad victum attinet; ex Ovidio tenemus, illam saltem regionem, quam ille inter Getas incolebat, nec pomis foetam fuisse, nec uvis. Columella Getas nationibus illis nomadicis et galaktopótais adnumerat, quibus frumenti expertibus casei lactisque abundantia victum commodabat. Graecis tamen in medio Getarum positus colonis frumentum non in farinam conversum, sed obiter a feminis in mortario fractum alimentum praebebat. Itaque aestate beneficio gregum commode victitasse; hieme autem penuriae suae rapinis et expilationibus subvenisse videntur. Innuente tamen Horatio (Od. 3, 24) erant Getis aequae ac Scythibus agri nullis metis distincti, fruges in commune, nulli proprias ferentes; agros, quos per annum coluissent, relinquebant, et novos quaerebant, ut priores requiescerent, et in posterum etiam utiles essent.

(Engel, *id.*, I, 8, c)

1.4. Dacorum lingua

Plinius Caninio suo s.

Optime facis quod bellum Dacicum scribere paras. Nam quae tam recens, tam copiosa, tam lata, quae denique tam poetica et (quamquam in verissimis rebus) tam fabulosa materia? Dices immissa terris nova flumina, novos pontes fluminibus iniectos, insessa castris montium abrupta, pulsum regiā, pulsum etiam vitā regem nihil desperantem. Super haec, actos bis triumphos, quorum alter ex invicta gente primus, alter novissimus fuit. Una, sed maxima difficultas, quod haec aequare dicendo, arduum, immensum etiam tuo ingenio, quamquam altissime assurgat, et amplissimis operibus increscat. Non nullus et in illo labor, ut barbara et fera nomina, in primis regis ipsius, Graecis versibus non resultent. Sed nihil est quod non arte curaque, si non potest vinci, mitigetur. Praeterea, si datur Homero et mollia vocabula et Graeca ad lenitatem versus contrahere, extendere, inflectere, cur tibi similis audentia, praesertim non delicate, sed necessaria, negetur?

(C. Plinius Caecilius Secundus, *Epistolae*, 8. 4. 1)

*In paucis extant Graecae uestigia linguae,
Haec quoque iam Getico barbara facta sono.
Vnus in hoc nemo est populo qui forte Latine
Quaelibet e medio reddere uerba queat.
Ille ego Romanus uates - ignoscite, Musae! -
Sarmatico cogor plurima more loqui.
Et pudet et fateor, iam desuetudine longa
Vix subeunt ipsi uerba Latina mihi.
Nec dubito quin sint et in hoc non pauca libello
Barbara: non hominis culpa, sed ista loci.*

(Ovidius, *Tristia*, 5, 7. 51-60)

*Exercent illi sociae commercia linguae:
Per gestum res est significanda mihi.
Barbarus hic ego sum, qui non intellegor ulli,
Et rident stolidi uerba Latina Getae;
Meque palam de me tuto male saepe loquuntur,
Forsitan obiciunt exiliumque mihi;
Utque fit, in me aliquid, si quid dicentibus illis
Abnuerim quotiens adnuerimque, putant.
Adde quod iniustum rigido ius dicitur ense,
Dantur et in medio uulnera saepe foro.*

(Ovidius, *Tristia*, 5. 10. 35-45)

De lingua Getarum nullus aptior testis Ouidio audiri potest, qui eam, quamvis inassueto barbari soni timorem incuterent, assiduo usu ita didicit, ut laudes Augusti Getico sermone celebraverit, et Pyladis atque Orestis fata poëtice narrando, Getis lacrymas elicere potuerit; ut ita et lingua, et animus atque sensum Getarum haud inflexibilis fuisse appareat. Ad nos nullae hujus idiomatis reliquiae pervenerunt, praeter sequentia plantarum nomina Dacica seu Getica.

(Engel, *id.*, I, 8, e)

1.5. *Dacorum religio*

1.5.1. *Vetus religio*

Aufidius Modestus legisse se affirmabat hunc morem esse Dacorum, ut cum ad bella proficiscerentur, non prius rem capesserent, quam de Histro certum modum haurientes ore in modum sacri vini iurarent, non se ad patriae sedes regressuros nisi hostibus caesis; et idcirco Vergilium familiari sibi hypallage usum dixisse Histrum coniuratum apud quem Daci coniurare consuerunt.

(Servius, *Commentarii ad Georg.* 2. 497)

Ex heroum istorum (qui interdum honorifica ton ktistón vel ton dai-mónon compellatione sunt insigniti, numero erat, Herodoto potissimum teste, Zamolxis, natione Geta, homo servilis conditionis, in insulam Samum divenditus, Pythagoramque dominum nactus (Olympiade circiter 70). Hunc postquam per Aegyptum aliasque regiones iter facientem assidue comitatus fuisset, ex eoque multa inprimis de rebus coelestibus, sacrorum ritibus et Deorum cultu, ac de sublimiori illa contemplatione, tum alia ex Aegyptiis cognovisset, Jonicumque viuendi genus et mores liberaliores edoctus esset; reversus est in patriam, diues non scientiae tantum, sed pecuniarum etiam; ex quibus splendida domo exstructa, conuiuio praecipuos popularium excepit, interque conuiuandum de variis Philosophiae capitibus disserendo, et coelestium phaenomenorum eventus interdum praesagiendo, omnium in se admirationem convertit. Dum haec ageret, pergit Herodotus, popularibusque suis inter caetera opinionem de animorum immortalitate, vitaeque post mortem continuo cursu et beatis proborum sedibus probabilem reddere niteretur; interea subterraneum struxit aedificium, in quo triennium egit, deflentibus eum Getis atque desiderantibus. Quarto tamen anno rursus in conspectum se dedit, hocque facto dictis pondus et fidem conciliavit. His addit Strabo, Zamolxin principi Getarum persuasisse, ut se tanquam oraculorum divinorum interpretem collegam imperii adoptaret, et summum sacerdotem illius Dei,

qui apud Getas praecipuo loco habebatur, crearet; deinde nomen Dei eum assumpsisse, et loco quorum antroso et inaccesso se abdidisse, vitam ibi egisse, raro cum aliis, rege et famulis exceptis, collocutum, adque haec omnia regis auxilio usum fuisse, qui subditos multo audientiores dicto sibi senserat, edicta scilicet sua consilio Deorum promulganti. Hunc morem ad seriore[m] usque aetatem durasse, semper aliquo reperto, qui ita esset animatus, ut regi esset a consiliis, et a Getis Deus nominaretur, et montem sacrum incoleret; qualis egr. seriori tempore Dicenaeus fuit.

(Engel, *id.*, I, 5, b)

1.5.2. *Christiana religio*

205 *Nam simul terris animisque duri*
et sua Bessi nive duriores
nunc oves facti duce te gregantur
pacis in aulam.

210 *Quasque cervices dare servituti*
semper a bello indomiti negarunt,
nunc iugo veri Domini subactos
sternere gaudent.

241 *Avios saltus, iuga vasta lustras,*
dum viam quaeris, sterilemque silvam
mentis incultae superans in agros
vertis opimos.

249 *Et Getae currunt et uterque Dacus,*
qui colit terrae medio vel ille
divitis multo bove pilleatus
accola ripae.

(Paulinus Nolanus, *Carmen XVII,*
De reditu Nicetae sive De Dacia)

*Barbari discunt resonare Christum
corde Romano placidamque casti
vivere pacem.*

(*id.*, *ibid.*, vv. 262-264)

Non enim fertur praedicatum esse Evangelium apud omnes... Quid autem dicamus de Britannis, aut Germanis, qui sunt circa Oceanum, vel apud Barbaros Dacos et Sarmatos et Scythas, quorum plurimi nondum audierunt Evangelii verbum, audituri sunt autem in ipsa saeculi consummatione.

(Origenes, *Adversus Iudaeos*, Migne, *P.G.* XIII, col. 1655)

Scythiae frigora fervent calore fidei. Getarum rutilus et flavus exercitus ecclesiarum circumfert tentoria et ideo forsitan contra nos aequa pugnant acie, quia pari religione confidunt.

(Hieronymus, *Epist.* CVII, Migne, *P.L.* XXII, col. 870)

7. *Eras virgo Dei, eras sponsa Christi, eras templum Domini, eras habitaculum Spiritus Sancti. Et cum dico totiens "eras", necesse est totiens ingemescas: quia non es quae fuisti. Incedebas in ecclesia tamquam columba illa, de qua scriptum est: Pennae columbae deargentatae et posteriora dorsa eius in specie auri (Ps. LXVII, 14). Splendebas ut argentum, fulgebas ut aurum, cum sincera conscientia procedebas.*

8. *Quae est ista subita conversio? Quae repentina mutatio? De Dei virgine facta es corruptio Satanae, de sponsa Christi scortum execrabile, de habitaculo Spiritus Sancti tugurium diaboli, de templo Domini fanum immunditiae. Quae fueras ut stella radians in manu Domini, veluti de alto ruens caelo, lumen tuum extinctum.*

(Nicetas, episcopus de Remesiana, *Ad lapsam virginem libellus*,

6. 7 - opus dubium)

1.5.3. *Christiani Martyri*

In Ponto, civitate Tomis, trium fratrum Argaei, Narcissi et Marcellini pueri, qui sub Licinio principe inter tyrones comprehensus, cum nollet militare, caesus ad mortem, et diu in carcere maceratus atque in mare mersus, martyrium consummavit.

(*Acta sanctorum*, ASS, ian. I, 82)

Item [Tomis] Phil Episcopi: qui sub Licinio Caesare inter tyrones comprehensus, cum nollet militare, caesus ad mortem et diu in carcere maceratus et in cippo missus, deinde in mare demersus, martyrium consummavit. Cuius corpus ad littus delatum et a religiosis viris depositum magnis coruscat virtutibus.

(*Acta sanctorum*, ASS, ian. I, 134)

1.6. *Provinciae incolarum vita privata*

Militum transmutatio

D. M. Aurelius Saza centenarius. Pelece. Hic iacio, qui vixi annis quinquaginta et militavi annis XXX et sum natus in provincia Dacia et militavi inter ecuites catafractarios Pictavensis succura Romani propositi. Aurelia Piactu coniux, qui posit titulo benemerenti caro mar(i)t[is] suo. Resta viator et lege titulo nestro: dunc leces et perausas.

(C.I.L. III, 14406a, e Macedonia)

Dacus miles fit body guard

Resta viator e lege. Fl. Marcus protector, natus in Dacia provincia in vico Valentiniano, militavit in v[e]xillatione Fesianesa annis XXIII, unde factus protector, ide(m)qui militavit in scola protectoru[m] annis [q]uin[que] qui petivit sibi memoriam fieri de proprio ...

(C.I.L. III, 371, e Cyzico)

Emptio servae puellae

Maximus Batonis puellam nomine Passiam, sive ea quo alio nomine est, annorum circiter p(lus) m(inus) sex, empta sportellaria, emit mancipioque accepit de Dasio Verzonis Pirusta ex Kaviereti[o], Ú ducentis quinque. Iam puellam sanam esse a furtis noxisque solutam, fugitivam erronem non esse praestari. Quot si quis eam puellam partemve quam ex eo quis evicerit, quominus Maximum Batonis quove ea res pertinebit habere possidereque recte liceat, tum quanti ea puella empta est, tam pecuniam et alterum tantum dari fide rogavit Maximus Batonis, fide promisit Dasius Verzonis Pirusta ex Kaviereti. ...

Actum Karto XVI K(alendas) Apriles Tito Aelio Caesare Antonino Pio II et Bruttio Praesente II co(n)s(ulibus).

(Tabula cerata, C.I.L. III, p. 937, VI = Inscr. Dac. Rom. I, 36; a. Chr. 139, ex Alburno Maiore)

2. Tres provinciae: valachia, moldavia, transsilvania

Recentioribus saeculis

2.1. Michaelis, Voivodae trium provinciarum, cum Europaeis primoribus colligationes

2.1.2. Fidelitatis erga Imperatorem Rodolphum II^{um} (1552-1611)

Professio Michaelis Voivodae.

1599 december 15, Alba Iulia

Sacratissima Caesarea ac Regia Maiestas, Domine, Domine clementissime
Quantum ego victoriae Sacrae Caesarae Regiaeque Maiestatis Vestrae vindicatis per me tot iniurijs et contra rebelles Transylvuanos successibus gratulor, tanto maiorem animo voluptatem capio, quod operam,

studium, fidem, constantiamque meam Maiestati Vestrae Caesareae probari et clementer accipi intelligo. Quam ego sicuti hactenus, ita in posterum quoque non alio, quam ad Reipublicae Christianae commodum, Augustissimae Domus Austriacae splendorem et gloriam dilatandosque Imperij Christiani fines conferam, certus, clementiam Sacrae Caesareae Maiestatis Vestrae ad promouendos conatus meos nunquam mihi defuturam. Eoque nomine Maiestati Vestrae Caesareae ac Regiae humiliter supplico, ut de fide, integritate, et constantia mea tantum sibi gratiose polliceatur, quantum ab eo praestari potest, qui incolumitatem, fortunas, liberos, vitam denique ipsam pro Republica Christiana, Maiestatis Vestrae et inclytae Domus Austriacae gloria, in discrimen adducere non dubitet. Legatos meos proximis diebus ad Sacram Maiestatem Vestram expediui, pro gratiosa Maiestatis Vestrae resolutione cognoscenda, quid de me liberisque meis, deque rebus Transsylvanicis statuendum censuerit. [...]

Humilis Seruitor

2.1.2. Pro unitate trium provinciarum et pro salute suae familiae Michael Voivoda auxilium Imperatoris Rodolphi IIⁱ petit

1601 ianuarius 12, Viena

Sacratissima Caesarea ac Regia Maiestas, Domine, domine mihi semper clementissime [...]

Id ego mature praesentiens prouincia mea per hostes meos exturbatus, personaliter ad Sacram Maiestatem Vestram uti omnium afflictorum et fideliter seruientium asylum coram Sacratissima Maiestate Vestra Domino meo clementissimo me sistere et acta omnia quemadmodum patrata fuerunt, viua voce etiam fideliter et humilime enarrare, iam antea statueram. Quod et facturus sum sponte et libere, et coram justissimo tribunali Sacratissimae Maiestatis Vestrae comparebo, et cui omni fidelitate et obedientia deuinctus sum, eidem caput meum submittam, ut, si reus fuero debitam poenam luam, sin autem insons fuero Sacratissimae Maiestatis Vestrae gratiam et clementiam promerear, et efficiam ne

istae tres prouinciae ab obedientia et fidelitate Sacratissimae Maiestatis Vestrae atque fratrum Sacratissimae Maiestatis Vestrae ulla ratione auellantur, vel uero Turcico furore sese contaminent - cum autem ego coniugem, filium et filiam Transiluanis obsides pro mea constanti fidelitate dederim, et quantum inaudio, periculum et discrimen vitae illis inter Transiluanos immineat, supplico humillime dignetur Sacratissima Maiestas Vestra, Dominus meus clementissimus, ipsis de salute et permansione benignissime prospicere. [...]

*Sacratissimae Maiestatis Vestrae Humilis et perpetuus seruator,
Subditus et fidelis,
Io Michaël Voiuoda*

2.1.3. Papae Clementis octavi exhortatio ad ecclesiam catholicam venerandam

1600 aprilis 29, Roma

Dilecto filio Nobili uiro Michaeli Principi Valachiae

Clemens papa VIII^s,

Dilecte fili, nobilis vir salutem et Apostolicam benedictionem.

Litterae quas Nobilitas Tua superiori februario Mense ineunte ad nos dedit et quibus praeclarum studium ostendis Christianae Reipublicae adiuuandae aduersus communes et immanissimos hostes Turcas sane gratae nobis fuerunt et eam quam prae te fers, animi magnitudinem et constanciam plurimam commendamus ac multo certe gratiores nobis aduenissent eadem litterae tuae; si illud de te nobis nuntiassent, quod ex propensa erga te uoluntate iam pridem auide expetimus atque optamus nimirum quod optimo consilio statuisses quouis schismate et quibusvis erroribus reiectis venire corde perfecto ad unitatem catholicae atque Apostolicae ecclesiae cui pater misericordiarum Deus, humilitatem nostram praesidere uoluit, qui meritis licet imparibus locum et auctoritatem tenemus Beatissimi Apostolorum Principis Petri quem Christus Dominus uniuersae ecclesiae suae caput et omnium ouium

suarum pastorem et doctorem summum constituit et nos certe sperare hos iuuat et delectat fore ut Dei benignitate te ipse nobis adiungas in vinculo unitatis fidei et glutino caritatis, in una spe uocationis nostrae ut sis membrum militantis ecclesiae et portio corporis nostri et filius noster uere in Christo dilectus, sicut ceteri sunt catholici Principes qui ecclesiam Romanam, omnium ecclesiarum matrem et magistram agnoscunt et uenerantur. ...

(Papa Clemens VIII, Pastor 1592-1605)

2.2. Cantemiri Descriptio Moldaviae

2.2.1. Indolis Moldavae critica descriptio

Candide fatemur, in Moldavorum moribus, praeter orthodoxam fidem et hospitalitatem, vix nos invenire quod laudare merito possemus. Quaecunque reliquis mortalibus familiaria sunt vitia, si non semper in excessu, certe tamen non in defectu Moldavos tenent: virtutes contra raras, et cum recta disciplina virtutumque destituantur exercitio, vix quenuquam virtutibus elucentem inuenies, nisi quem singularis adiuverit naturae benignitas. Arrogantia et superbia mater illis et soror est: si generosum equum et arma praestantiora possidet Moldavus, se superiorem putabit neminem: nec cum Deo pugnare, si casus ita ferret, recusabit. Universim procaces sunt, et ad lites ciendas faciles, statim tamen remittunt animos, et adversae parti conciliantur. Monomachiae apud illos inauditum nomen. Rustici a verbis raro ad arma descendunt, sed baculis, fustibus et pugnis liberiora sodalium ora compescunt; idem et milites faciunt, infrequentius a verberibus ad arma deveniunt, eamque audaciam, si quando acciderit, severissimis poenis expiare debent.

Iocosi sunt et hilares, cor non longe ab ore remotum habent, sed ut inimicitiae facile obliviscuntur, ita etiam neque amicitiae longam conservant memoriam. Ebrietatem neque horrent, neque deperiunt; in deliciis

tamen habent, ab hora diei sexta usque ad tertiam noctis, nonnunquam etiam ad diluculum longa protrahere convivia, largoque ad vomitum usque se ingurgitare mero. Neque tamen id quotidie facere solent, sed tantum diebus festis, aut ingruentibus hybernis tempestatibus, cum frigus intra conclavium parietes incolas concludit, et membra vino calefacere suadet. Crematum non amant, nisi milites, reliqui non nisi unicam, eamque parvam phyalam ante prandium ebibunt. Vini in inferiori praesertim Moldavia et Valachiae confiniis sunt amantiores.

(Demetrius Cantemirius, *Descriptio Moldaviae*, 1714, Pars secunda, caput XVII - *De Moldavorum moribus*)

2.2.2. Moldavorum specialis saltatio

Chori moldavici longe quam inter caeteras gentes alia est ratio. Non enim bini vel quaterni saltant, ut Galli Polonive, sed plures simul personae vel circulum vel longam seriem componunt, neque id facile nisi in nuptiis. Quod si omnes manibus inter se iunctis per circulum saltent, ac pari et composito passu a dextra in sinistram moventur, Chora dicitur: quod si autem in longam seriem dispositi, coniunctis licet manibus, ita tamen, ut extrema libera remaneant, per diversas flexiones rotentur, id polonico vocabulo Dancz insignire consueverunt.

In nuptiis, antequam sacerdotalis benedictio desponsatos coniungat, in aulis et plateis saltari solenne est, idque duabus seriebus, virorum una, feminarum altera. [...]

Praeter ista saltus genera, quae in festivitibus locum habent, aliud est superstitiosius, quod ex impari saltatorum numero, septem, novem et undecim, debet componi. Caluczenii isti vocantur, et semel in anno congregantur, vestibus muliebribus induti: caput corona cingunt, e foliis absinthii plexa, et aliis interstincta floribus, vocem mentiuntur femineam, et ne dignosci possint, alba tela faciem contegunt.

Cuncti nudos in manibus gestant gladios, quibus illico transfoderetur, quisquis plebeius faciei ipsorum tegmen detrahere auderet. Id enim

ipsis privilegium antiqua consuetudo concessit, adeo, ut neque in iudicio homicidii ea de causa accusari possint. Dux coetus vocatur staricza, secundus primicerius, cuius officium est, ut quod saltus genus staricza exerceri velit, exquirat, sociisque clam indicet, ne populus saltus nomen prius audiat, quam conspiciat oculis. Habent enim plusquam centum diversa metra, et ad ea compositos choros, nonnullos adeo artificiosos, ut qui saltant, vix terram tangere, sed quasi in aëre volare videantur. Ita per decem dies, qui Assumptionis Iesu Christi et Pentecostes ferias intercedunt, continuis laboribus exercentur, cunctaque oppida et pagos saltando currendove peragrunt. Intra illud tempus nunquam nisi sub tecto templi dormiunt, creduntque se, si in alio loco cubaverint, statim ab Aneraidibus, quas Frumosas vocant, vexatum iri. Porro, si qui Caluczanorum coetus alii in via obviam factus fuerit, pugnandum est utrique, debellati viam victoribus cedunt, compositisque pacis lebigus, per novennium se alteri coetui inferiores profiteri debent. In tali proelio si quis fuerit interemtus, nullum datur iudicium necne quis ille fuerit a iudice exquiritur.

(*id., ibid.*)

2.2.3. De caeremoniis, quas Moldavi in sponsalitiis, nuptiis et exequiis observant

Delineato Moldavorum ingenio et moribus, haud iniucundum erit lectori curioso, si eos ritus, quos in contrahendis sponsalitiis et nuptiis servat Moldavia, brevibus exponamus. Liberos suos elocant Moldavi iis aetatis annis, quibus per sacros canones coniugium iubetur. Virginem tamen maritum desiderare turpe habetur, et iuvenem uxorem quaerere, nunquam autem virginis parentes generum, provinciae usus introduxit. Quod si itaque alicui iuvenum puella placuerit, procos, quos illi corrupta e latina voce: peczitori vel petitores nominant, ad parentes dilectae mittit. [...]

Tum procorum princeps, qui starosta dicitur, oratiunculam parat, quam, quia ubique fere iisdem recitatur terminis, hic adscribere non

pigebit: „Maiores nostri proavi et atavi, cum venatum in sylvis quaerent, terram eam, quam hodie incolimus, invenerunt, in eaque nunc vivimus, et eius lacte et melle nutrimur et delectamur. Horum exemplo illectus nobilissimus dominus N.N., cum venatum in campis, sylvis et montibus inquireret, in cervam sive capreolam incidit, quae cum pudica honorisque sui tenax esset, neque conspectum sui illi largita est, sed fugam cepit, et in suas se abscondit latebras. Nos illius vestigiis institimus, illisque ducti in has aedes pervenimus: ideo opus est, ut hunc venatum, quem nostris laboribus et sudoribus desertis in locis invenimus, nobis aut extradatis, aut quorsum transierit, ostendatis”. His de suo addit orator, si quae alia allegorica et metaphorica ipsi ingenium suggerit. Parentes primo negant talem venatum in illorum aedes intrasse, erratum esse in vestigiis; forte in viciniis latere capreolam. Urgentibus procis, ut omnino ostendatur venatus, ancilla quaedam vetula, deformis, laciniis induta, educitur, et an ea cervam sit, quam persequerentur, interrogantur. Negant ac pernegant id proci, venatumque suum aiunt capillis fuisse aureis, oculis falconum, dentibus unionum in modum dispositis, labiis cerasa rubore superantibus, medio leonino, pectore anserino, collo cygneo, digitis cera glabrioribus, facie autem sole et luna splendidiore. Negantibus denuo parentibus talem apud se unquam apparuisse venatum, proci respondent, se sagacissimis uti canibus, qui ipsos nunquam fefellissent, eosque certissimis signis indicasse, desideratamque hic latere cervam. Tandem ubi vim et arma minitantur proci, parentes filiam educunt, prout patiuntur ipsorum vires, adornatam, quam visam illico proci cervam exoptatam esse pronunciant. Post vocatur sacerdos, aut, eo aliis curis detento, seniores e viciniis, quibus praesentibus annulos desponsati mutant. Hac ceremonia peracta, occultatur statim a parentibus virgo, paratumque sternitur convivium, e quo antequam discedant, praestitutus nuptiis dies dicitur. ...

(id., ibid., Caput XVIII - De ceremoniis, quas Moldavi in sponsalitiis et nuptiis observant)

Vita defunctis ea persolvunt iusta Moldavi, quae orientalis ecclesiae canonibus iubentur. Quam primum expiraverit, fervida aqua abluitur, et

antequam rigescant membra novis ac melioribus quas habuerit vestibus induitur atque ita feretro impositus in medio domus atrio collocatur. Neque tamen primo statim die terrae mandatur funus, sed ad tertiam usque lucem expectatur, ne forte animi deliquio correptus aegrotus, dum defuncti speciem refert, vivus sepeliatur. Ad exequias campanarum pulsu convocantur vicini, adstantibusque consanguineis dolorem mutuum testantur. Tandem constituta exequiis terrae inferendis die, tota congregatur vicinitas, auditoque sacro, praecedentibus sacerdotibus, consanguineis subsequentibus, funus in templum deducit, ac finitis ecclesiasticis ceremoniis, in aula aedis sacrae sepelit.

(*id., ibid., Caput XIX - De Moldavorum exequiis*)

2.2.4. De statu ecclesiastico Moldaviae

Quando autem desierit gentilis in Moldavia superstitio, eaque gens Christo nomen dederit, nullis evidentibus historicorum testimoniis potest demonstrari, tamen probabile est non nisi sub Constantini M. imperio publicum Christianae religionis cultum in Daciam fuisse introductum, sub Constantio enim Constantini M. filio utramque Daciam suum habuisse episcopum acta synodi Sardicae congregatae testantur, licet plures forte multo ante cruentis martyrum concionibus permoti Christi vexilla fuissent secuti.

Hodie tota gens se Christianam et orientalis ecclesiae membrum profitetur. De nullo fidei capite alienas fovet sententias, nihil omittit eorum, quae illa iniunxit, nihil agit, quae ea prohibuit. Haereticus aut haeresis, in Moldavia, nulla unquam apparuit, multo minus incrementa capere potuit, forte quod ea gens scholasticam theologiam, sophisticasque dialecticorum artes recipere noluerit, credideritque evangelii simplicitatem et S. S. Patrum doctrinam etiam sine schola ad animae salutem sufficere. Nulla alia sacra magis aversantur, quam Romana, licet subditi eorum, Hungari, fere omnes illis sint addicti, suumque episcopum Bacoviae habeant. Aiunt enim reliquas quidem haereses per se notas esse, eorumque

secessionem a vera ecclesia facile posse animadverti: Papistas vero (nam catholicos nesciunt, nisi orientalis ecclesiae alumnos) sub ovina pelle lupinam occultare indolem, Graecae ecclesiae asseclis aliquando confratrum, aliquando Schismaticorum et akefálon, quod caput ecclesiae visibile, papam, non venerentur, nonnunquam et haereticorum nomen tribuere, qua ratione fiat, ut rudis plebs vix verum a falso dignoscere, et ab eorum veneno cavere possit.

(id., ibid., Pars tertia, Caput I - De religione Moldavorum)

2.2.5. De venationibus principis

His incommodis edocti successores, talem ei exercitio modum statuere, ut neque nimis gravaretur colonus, neque iis deliciis privarentur principes. Quatuor nimirum per annum assignarunt tempora, totidem orientalis ecclesiae ieiuniis praevia, in quibus cuncti provinciae ordines, barones, milites, nobiles, cives, et mercatores venationi principis interesse deberent. Istis diebus aliquot millia rusticorum e pagis vicinis coguntur, et sylvas intrare, ferasque excitare iubentur.

In campis circumcirca sylvas obsident venatores, pars canibus venaticis stipati, pars retia tenentes, exterritumque rusticorum clamoribus venatum facili negotio intercipiunt. At ut excitetur diligentia venatorum, singulis feris suum a principe constitutum est donarium, leporem qui ceperit, bachszisz (ita enim turcico vocabulo munuscula ista appellant) viginti quinque asprorum accipit, qui vulpem sexaginta: aper uno imperiali, ursus aureo, dorcas octoginta aspris redimitur. Finita venatione, pura animalia, quae escae inserviunt, partim ad principis culinam deducuntur, partim inter barones aut militiae praefectos distribuuntur: impura, vulpes, lupi, ursi, feles sylvaticae, †hylaces, et si quae alia eiusmodi animantia Moldaviae montes alunt, peikis vel pedissequis principis cedunt, qui ex eorum coriis haud parvum lucrum sibi conciliant.

(id., ibid., Pars secunda, Caput IX - De venationibus principis)

2.3. Identitatis definitio. Latinitatis linguae Dacoromanae demonstratio...

2.3.1. ... *grammaticis argumentis*

Coniugationes Verborum Regularium in Lingua Daco-Romana sunt quatuor, sicut etiam in Latina. Primae coniugationis Infinitivus exit in ARE longum; Secundae, in ERE longum; Tertiae in ERE breve; Quartae in IRE longum.

(S. Micu-Klein, Gh. Șincai, *Elementa Linguae Daco-Romanae*, Vindobonae, 1780, Caput XII - *De Coniugatione Verborum Regularium*)

Quod Syntaxim Verborum Daco-Romanorum attinet, ea ferme coincidit cum Syntaxi Verborum Latinorum. Hoc tamen non obstante esto Regula:

1. *Omnia Verba volunt habere Nominativum expressum, aut tacitum. e.g. Eu am cântat lauda lui Dumnezeu, ego cecini laudem Deo.*

2. *Omnia Verba Activa regunt Accusativum. e.g. Cauți cartea, quaere librum. Ține lumina, tene lumen.*

3. *Verba, quae in Latina lingua Dativum regunt, eundem etiam in Daco-Romana habere volunt. e.g. Dă-mi apă să beau, da mihi aquam, ut bibam.*

4. *Quae Verba apud Latinos Genitivum regunt, apud Daco-Romanos regunt Ablativum cum praepositione De. e.g. Adă-ți aminte de mine, memineris mei. Nu-ți uita de mine, non obliviscaris mei.*

Nota. Haec Regula etiam Adjectivis, regentibus Genitivum apud Latinos, convenit, nam et illa apud nos regunt Ablativum cum Praepositione De. e.g. Plin de răutate, plenus reitatis. Poftitor de laudă, cupidus laudis.

9. *Verba, quae in lingua Latina Infinitivum postulant, eundem postulant etiam in Daco-Romana. e.g. Învață-l a vorbire, doce eum verba facere.*

(*id.*, *ibid.*, Caput III - *De Syntaxi Verborum*)

2.3.2. ... *lexicalibus argumentis*

. lume - *mundus*; cer - *caelum*; stele - *stellae*; aer - *aer*; vînt - *ventus*;
nor - *nubes*; ploaie - *pluvia*; țară - *terra*.

(*id.*, *Vocabularium Daco-Romanum et Latinum*, Vindobonae, 1782,
II - *De Mundo, de Elementis*.)

. vale - *vallis*; pășune - *pasuum*; rîpă - *ripa*; mormânt - *monumen-*
tum; arină - *arena*; pulbere - *pulvis*; mare - *mare*; rîu - *rivus*; fîntînă
- *fons*; puț - *puteus*; munte - *mons*; punte - *ponce*.

(*id.*, *ibid.*, III - *De Terra*)

. an - *annus*; lună - *mensis*; săptămână - *septimana*; zi - *dies*; noapte
- *nox*; astăzi - *hodie*; ieri - *beri*.

(*id.*, *ibid.*, IV - *De Tempore*)

. cap - *caput*; peri - *pili*; creier - *cerebrum*; frunte - *frons*; ochi
- *oculus*; tîmple - *tempora*; nas - *nasus*; nări - *nares*; ureche - *auri-*
cula; limbă - *lingua*; dinte - *dens*; măsea - *maxilla*; barbă - *barba*;
cerbice - *cervix*; umăr - *humerus*; braț - *brachium*; cot - *cubitus*;
deget - *digitus*; unghie - *unguis*; piept - *pectus*; sîn - *sinus*; coastă
- *costa*; os - *os* - *ossis*; picior - *pes*; sînge - *sanguis*; vine - *venae*;
beșica - *vesica*.

(*id.*, *ibid.*, V - *De Homine, et Partibus Hominis*)

. masă - *mensa*; armariu - *armarium*; scaun - *scamnum*; urceor -
urceolus; ac - *acus*; foarfeci - *forfices*.

(*id.*, *ibid.*, VIII - *De Necessariis in Domo*)

. rădăcină - *radix*; trunchi - *truncus*; ram - *ramus*; frunze - *frondes*; foaie - *folium*; pom - *pomum*; prună - *prunum*; nucă - *nux*; alună - *avellana*.

(*id.*, *ibid.*, XI - *De arboribus et Fructibus*)

. roșu - *ruber*; verde - *viridis*; vînăt - *glaucus* - *venetus*; negru - *niger*; alb - *albus*.

(*id.*, *ibid.*, XV - *De Coloribus*)

. cumnat - *cognatus*; părinți - *parentes*; tată - *pater*; mamă - *mater*; fiu - *filius*; fiică - *filia*; ginere - *gener*; noră - *nurus*; soacră - *socrus*; frate - *frater*; soră - *soror*; nepot - *nepos*; nepoată - *neptis*; însurat - *inuxoratus*.

(*id.*, *ibid.*, XVI - *De Consanguinitate et Affinitate*)